

Asia: VN/9791/2020

Rikosprosessin tehostaminen

1. Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn nopeuttaminen

a) Esitutinnan toimittamista sekä syyteharkintaa ja syytteen nostamista kiireellisesti koskevat ehdotukset sekä pääkäsittelyn pitämistä määräajassa koskeva ehdotus asianomistajan ollessa alle 18-vuotias (ETL 3:11, ROL 1:8a ja ROL 5:13)

Suojellaan Lapsia ry tukee vahvasti ehdotettua toimenpidettä lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn nopeuttamiseksi, nykyisen rikosprosessin tilanteen ollessa sekä lapsiuhreille että heidän vanhemmilleen täysin sietämätön. Ehdotuksessa tulisi kuitenkin huomioida kaikki alle 18-vuotiaana seksuaalirikoksen uhriksi joutuneet lapset, poissulkematta heidät, jotka rikosprosessin aikana täyttävät 18. Yhdistys painottaa myös, että lisäresursseja tulee allokoida rikosprosessin nopeuttamisen mahdollistamiseksi.

Keskeinen Suomessa vanhempia sekä lapsiuhreja kuormittava seikka on tutkinta- ja oikeusprosesseihin kuluva pitkä aika. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on arvostellut Suomen oikeusprosessien pitkää kestoja. Eduskunnan oikeusasiamies on kehottanut kahdessa kanteluratkaisussaan poliisia kiinnittämään huomiota sekä lapsien tekemiksi epäiltyjen, että lapsiin kohdistuneiden rikosten esitutkintojen kestoja (ratkaisut 1084/2019 ja 3462/2019). Oikeusministeriön työryhmän laatiman raportin (Ruuskanen, 2018) mukaan viiveet lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten kohdalla ovat pidempiä kuin aikuisten, keskimäärin lähes kaksi vuotta.

Tilanne on lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin kannalta kestävätkään. Pitkittänyt rikosprosessi voi pahimmillaan pitkittää myös lapsiuhrin traumasta toipumista, lisäten sekä lapsen että vanhempien inhimillistä kärsimystä. Lisäksi lapsi joutuu pitämään psyykkisesti raskasta väkivaltakokemusta mielessään vuosia, mikä ei edistä lapsen toipumista kokemastaan väkivallan teosta.

Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn nopeuttaminen perustuu lastensuojelulakiin sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, jotka velvoittavat huomioimaan lasten, eli Suomessa kaikkien alle 18-vuotiaiden aseman ja oikeudet erikseen. Myös Suomea sitovat kansainväliset sopimukset

velvoittavat tarjoamaan rikoksen uhreille erilaisia palveluja. Esimerkiksi Istanbulin sopimuksen mukaisesti oikeudenkäynnit tulisi suorittaa ilman tarpeetonta viivästystä, ottaen samalla huomioon uhrin oikeudet kaikissa rikosoikeudenkäyntien vaiheissa (artikla 50).

Suojellaan Lapsia ry painottaa, että lapsiuhrin ohjautuminen ilman viiveitä tuen piiriin on ensisijaista. Seksuaalirikoksen uhriksi joutuneen lapsen on tärkeää saada matalalla kynnyksellä validiin tutkimusnäyttöön perustuvaa traumafokusoitua hoitoa ja tukea (mm. TF-CBT, CFTSI). Seksuaalirikoksen uhriksi joutuminen on traumaattinen tapahtuma, joka aiheuttaa uhrille sekä hänen läheisilleen voimakasta inhimillistä kärsimystä. Lapsen kohdistunut seksuaalirikos lisää riskiä myös myöhempään somaattiseen ja psyykkiseen sairastumiseen. Suojellaan Lapsia ry painottaa myös, että alaikäisen uhrin kohdalla tukea tarvitsee koko perhe. Huoltajien jaksaminen on ensisijaista lapsiuhrin toipumisessa ja tavalliseen arkeen palaamisessa. Täten myös koko perhe tulee huomioida alaikäiseen kohdistuneen rikoksen rikosprosessin kehittämistarpeissa. On tärkeää, että niin uhri kuin heidän huoltajansa saavat tukea, ohjeistusta ja erityisesti tietoa rikosprosessin eri vaiheista ja rikosprosessin etenemisestä. Asianmukainen tieto tuo turvallisuuden tunnetta ja edistää traumaattisista tapahtumista toipumista. Suojellaan Lapsia ry muistuttaa, että vanhemmat/huoltajat ovat ensisijaisia ja avainasemassa alaikäisen tukemisessa niin rikosprosessissa kuin seksuaaliväkivallasta toipumisessa. Tutkimuksen mukaan lapsen merkittävin toipumista edistävä tekijä on tasapainoinen ja hyvinvoiva vanhempi/huoltaja ja lapsen arjessa saama tuki toipumiseen.

b) Edunvalvojan määräämistä esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:8)

Suojellaan Lapsia ry kannattaa ehdotettua toimenpidettä, painottaen kuitenkin resurssien riittävyyden varmistamista ja sitä, että edunvalvojan määrääminen toteutetaan kiireellisesti heti rikosprosessin alussa. Edunvalvojan määrääminen on erityisen kannattavaa, sillä tällä hetkellä alaikäiset asianomistajat saattavat jäädä varsin yksin rikosasiassaan. Kaikilla nuorilla ei ole lähipiirissään turvallista ja tukea antavaa aikuista. Erityistä huomiota tulee kiinnittää kodin ulkopuolelle sijoitettuihin lapsiin ja nuoriin, joiden arjesta vastaava henkilö voi olla esimerkiksi lastensuojelulaitoksen vaihtuva ohjaaja tai lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Lapsen turvallisuuden tunteen järkkyyessä rikoksen seurauksena sekä rikosprosessin aikana on tärkeä huomioida, että lasta tukevien aikuisten vaihtuminen heikentää edelleen lapsen turvallisuuden tunnetta ja näin hidastaa väkivaltakokemuksesta toipumista. Lapsen tukena olevan aikuisen pysyvyys koko rikosprosessin keston ajan tukee lapsen mahdollisuutta ennakoida tapahtumia, mikä lisää lapsen hallinnan tunnetta muuten haastavan ja mahdollisesti jopa traumatisoivan rikosprosessin aikana. Suojellaan Lapsia ry kannattaa myös ehdotusta laajentaa edunvalvojan määräämistä myös rikosprosessissa osallisina oleville lapsille, jotka eivät ole asianomaisia.

2. Erityisosaamisen turvaaminen

a) Esitutinnan johdon keskittämistä alle 18-vuotiaita koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7)

Suojellaan Lapsia ry tukee vahvasti ehdotusta esitutinnan johdon keskittämisestä alle 18-vuotiaita koskevassa esitutkinnassa, jonka tarkoituksena on varmistaa tutkintaan osallistuvien riittävä osaaminen. Alle 18-vuotiasta koskevassa esitutkinnassa mukana olevilla ammattilaisilla tulisi olla riittävää tietoa ja taitoa kohdata traumatisoitunut lapsi tai nuori, sekä heidän huoltajansa niin ettei lapsi/nuori ja huoltajat traumatisoidu entisestään esitutkinnan aikana. Suojellaan Lapsia ry:n järjestämien Sinä Riität vanhempien/huoltajien vertaistukiryhmien kautta saatu kokemustieto osoittaa, että väkivaltaa kohdanneen lapsen huoltajilla on usein samankaltaisia traumaoireita kuin

itse väkivallan uhrilla. Tämä heikentää vanhemman/huoltajan kykyä toimia lapsen tukena rikosprosessissa. Tämä sitoutuu myös kohtaan 1b koskien edunvalvojan määräämistä. Esitutinnan aikana tapa jolla lapsi/nuori/huoltaja on kohdattu, heille esitetyt rikoksen yksityiskohdat sekä kuvat/videot tai kysymykset, ovat merkittävässä roolissa siinä kokeeko lapsi/nuori/huoltaja esitutkintavaiheen traumatisoivana.

b) Esitutkintatoimenpiteiden ja tutkinnan johdon keskittämistä erityisen suojelun tarpeessa olevia asianomistajia koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7a)

-

3. Tekniikan hyödyntäminen rikosprosessissa

a) Kuulustelutilaisuuden tallentamista ääni- ja kuvatallenteeseen koskeva ehdotus (ETL 9:3)

Suojellaan Lapsia ry tukee ehdotusta kuulustelutilaisuuden tallentamisesta ääni- ja kuvatallenteena asianomistajan tai tarvittaessa asianomistajan huoltajien suostumuksella. Yhdistys painottaa, että asianomistajan ja hänen huoltajiensa tulee saada matalalla kynnyksellä selkeää tietoa tallentamisen mahdollisuudesta jo rikosprosessin alussa, tämän mahdollisuuden perustuessa heidän pyyntöönsä. Suojellaan Lapsia ry tukee toimenpiteitä, jotka teknologiaa hyödyntämällä voivat vähentää uhrin kärsimystä rikosprosessin aikana ja rikosprosessista aiheutunutta pitkäaikaista haittaa ja mahdollista traumatisoitumista. Hyödyntämällä ääni- ja kuvatallenteita rikosprosessin aikana voidaan huomattavasti parantaa uhrin asemaa, vähentämällä tilanteita, joissa hänen on tarve kertoa kerta toisensa jälkeen häneen kohdistuneesta väkivallasta. Teknologiaa hyödyntäessä rikosprosessissa on kuitenkin huomioitava myös siihen liittyvät riskit, kuten esimerkiksi tietomurrot, ja riittävät resurssit tuleekin varmistaa tietojen suojaamiseksi.

b) Kuulustelutilaisuuden tallentamisesta todisteena käyttämistä varten koskevat ehdotukset (ETL 9:4 ja OK 17:24)

Samoin kuten kohdassa 3a, Suojellaan Lapsia ry tukee ehdotusta kuulustelutilaisuuden tallenteen käyttämistä todisteena rikosprosessin aikana, perustuen asianomistajan tai tarvittaessa asianomistajan huoltajien suostumukseen tilanteissa, joissa tämän myötä voidaan vähentää prosessista uhrille aiheutunutta haittaa. Erityisesti lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset, joista on tallennettua kuvamateriaalia (CSAM) ovat erityisen traumatisoivia. Uhrille pelkästään tietoisuus siitä, että häneen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta on kuvatalenne ja pelko sen mahdollisesta leviämisestä ja sen mahdollinen ikuinen kierto verkossa on psyykkisesti erittäin raskasta ja traumaattista. Uhri ja uhrin läheiset joutuvat kuvamateriaalin levitessä verkossa toistuvasti uhrin asemaan. On myös huomioitavaa, että lapsiuhrin saavuttaessa täysi-ikäisyyden voi hän toistuvasti joutua asianomistajaksi seksuaalirikosasiassa aina kun verkossa uhrista kiertävä CSAM kuvamateriaali tulee poliisin tietoon. Kuulustelutilaisuuden tallenteen hyödyntäminen todisteena mahdollisissa tulevilla seksuaalirikosasioissa voi olla erityisesti CSAM rikosten uhrien kohdalla kannattavaa jatkuvan traumatisoitumisen ennaltaehkäisemiseksi. Suojellaan Lapsia ry haluaakin painottaa, että ehdotettu toimenpide tulisi laajentaa koskemaan ehdotettujen seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä, seksuaalipalveluiden ostamista nuorelta, paritusta ja ihmiskauppaa koskevia oikeudenkäyntien lisäksi myös muita seksuaalirikosten oikeudenkäyntejä, joihin sisältyy mahdollisesti CSAM rikoksia.

4. Esitutkintayhteistyön kehittäminen

a) Tutkintasuunnitelmia koskeva ehdotus (ETL 3:3a)

-

b) Loppulausuntoa koskeva ehdotus (ETL 10:1)

-

c) Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuutta koskeva ehdotus (ETL 5:3)

-

5. Sovittelumahdollisuudesta ilmoittamista koskevat ehdotukset (ETL 4:16 ja 4:18)

.

-

6. Ns. putkakuolemia ja poliisin voimankäyttötilanteita koskevat ehdotukset (ETL 2:4 ja 5:1)

.

-

7. Tarve ja edellytykset syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätämiseksi (mietinnön liite 2)

.

-

8. Muut mietinnössä käsitellyt asiat

a) Velvollisuus esitutinnan toimittamiseen ja selvittämisvelvollisuuden laajuus

-

b) Syyteneuvottelun kehittäminen

-

c) Perusteluvelvollisuus syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen sekä tuomioistuimen ratkaisussa

-

d) Rikosasioiden valmistelu käräjäoikeudessa

-

e) Preklusio rikosasioissa

-

f) Adheesioperiaate

-

g) Uhridirektiivin täytäntöönpano toisessa jäsenvaltiossa asuvien uhrien oikeuksien osalta

-

9. Ehdotusten vaikutukset, mukaan lukien arvio mahdollisesta tuottavuuden lisääntymisestä sekä vaikutukset ICT-järjestelmiin

.

-

10. Muuta

.

Suojellaan Lapsia ry haluaa painottaa, että nykYTEKNOLOGIAA tulisi mahdollisuuksien mukaan hyödyntää ja kehittää tavoilla, jotka lisäävät alaikäisen asianomistajan sekä heidän huoltajiensa tiedon saamista rikosprosessinsa vaiheista ja etenemisestä ajantasaisesti, helposti ja tehokkaasti. Kehitettävä tietopalvelu mahdollistaisi rikoksen uhrille ja hänen huoltajilleen varmuutta oman asiansa hoitamisessa. Kehitettävän tietopalvelun avulla on mahdollista helpottaa asianomistajien ja huoltajien tiedon saamista myös lapsen normaaleista traumaoireista sekä mahdollisista lisäresurssien ja tuen saamisesta tilanteeseen.

Ovaska Anna
Suojellaan Lapsia ry